

13.11.2002

2311/4/00

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Jari Pirjola

KUNNALLISVAALIEN ENNAKKOÄÄNESTYSTÄ KOSKEVA PÄÄTÖS

1

KANTELU

Osastonhoitaja A ja osastonlääkäri B kirjoittivat 19.10.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle Korpilahden-Muuramen kansanterveystyön kuntainliiton Muuramen terveyskeskuksen vuodeosastolla 11.10.2000 potilaille järjestetystä ennakkoäänestyksestä. Heidän mukaansa vaaliavustajana toiminut Muuramen kunnan vaalitoimikunnan jäsen C oli kuiskannut äänestämään menossa olleelle potilaalle D:lle, ketä tämän pitäisi äänestää. C oli kantelijoiden mukaan rikkonut myöhemmin myös potilaan vaalisalaisuuden kertomalla, ettei D ollut kuitenkaan äänestänyt ehdokasta, jonka nimen C oli kuiskannut.

2

SELVITYS

Keskusrikospoliisin Jyväskylän yksikkö toimitti esitutinnan ja lähetti esitutkintapöytäkirjan tänne 31.5.2001. Oikeusasiamies Lehtimaja lähetti keskusrikospoliisin Jyväskylän yksikön päällikölle vielä 9.11.2001 lisäesitutkintapyynnön. Jyväskylän yksikkö palautti lisäesitutkintapöytäkirjan 26.11.2001.

Lisäksi oikeusministeriö antoi 16.11.2001 päivätyn lausunnon. Lausunto on tämän päätöksen liitteenä.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Muuramenterveyskeskuksen vuodeosastolla järjestettiin siis 11.10.2000 potilaille kunnallisvaalien ennakkoäänestys. Vaalitoimikunnalle varattiin äänestystä varten äänestyksen ajaksi, klo 12.30-15.15, erillinen huone, jonne äänestäjät tulivat yksi kerrallaan.

Vaalitoimikunnan jäsenten kesken oli sovittu työnjako siten, että toimikunnan puheenjohtaja E tarkasti ennakkoäänestäjien äänestyskelpoisuuden ja henkilöllisyyden ja täytti tarvittavat vaaliasiakirjat. Vaalitoimikunnan jäsen F puolestaan laati luettelot ennakolta äänestäneistä ja vaalitoimikunnan jäsen C toimi ennakkoäänestäjien avustajana.

Vuodeosaston potilaana ollut D tuli äänestämään, mutta selvityksen mukaan hänen kuntonsa oli huono, eikä hän nähnyt tai kuullut juuri mitään. C toimi hänen vaaliavustajanaan. Äänestäminen ei

D:n terveydentilan takia onnistunut. Vaalitoimikunnan puheenjohtaja E pyysikin D:tä siirtymään vaalihuoneen ulkopuolelle odotushuoneeseen miettimään ehdokastaan.

Kantelijoiden mukaan C kuiskasi tämän jälkeen odotushuoneessa D:lle, ketä tämän tulisi äänestää. C kiistää kuiskanneensa D:lle mitään. Esitutkinnassa kuulluilla todistajilla on erilaisia ja osin toisistaan poikkeavia havaintoja C:n menettelystä tältä osin.

C ohjasi D:n myöhemmin uudelleen äänestys huoneeseen äänestämään. Myös tämän jälkeisistä tapahtumista on asian tutkinnassa esitetty erilaisia näkemyksiä.

C:n mukaan D ei uuden äänestysyrityksen kuluessakaan pystynyt päättämään ketä äänestää, jolloin E keskeytti hänen äänestyksensä.

Myös F kertoo, että D:n äänestyksestä "ei tullut mitään" ja äänestys keskeytettiin. D ei F:n mukaan tehnyt merkintää äänestyslippuun eikä äänestänyt.

E puolestaan kertoi esitutkinnan kahdessa ensimmäisessä kuulustelussa, että D äänesti C:n avustamana ja toimitus sujui asianmukaisesti. Vaalitoimikunta kuitenkin katsoi äänestyksen jälkeen, että B oli ollut kykenemätön äänestämään. Tämän vuoksi toimikunta hylkäsi seuraavana päivänä pitämässään kokouksessaan D:n äänen ja repi hänen äänestyslippunsa. Esitutkinnan kolmannessa kuulustelussa sekä suoritetussa lisäesitutkinnassa E sen sijaan kertoi, että D ei pystynyt toisella kerralla tekemään äänestyspäätöstä, minkä vuoksi vaalitoimikunta keskeytti hänen äänestyksensä 11.10.2000, eikä D siis äänestänyt eikä jättänyt äänestyslippua.

3.2

Näyttö

3.2.1

Esitutkintakertomukset

Esitutkinnassa kuultiin rikoksesta epäiltyinä E:tä, C:tä, F:ää sekä Muuramen kunnan keskusvaalilautakunnan sihteerinä G:tä.

Todistajina esitutkinnassa kuultiin sairaanhoitaja H:ta, perushoitaja J:tä, lähihoitaja K:ta, B:tä sekä A:ta.

Esitutkinnan aikana, 9.4.2001 kuolleen B:n veljeä, eläkkeellä olevaa kirvesmiestä --- kuultiin esitutkinnassa asianomistajana.

3.2.1.1

C:n menettely vaaliavustajana

C kertoi, ettei hän kuiskannut D:lle mitään eikä ymmärrä, miksi joku tai jotkut henkilöt väittävät tällaista tapahtuneen. D oli C:n mielestä niin huonossa kunnossa, ettei hän olisi ymmärtänyt mitään, vaikka hänelle olisi kuiskattu. C kiistää paljastaneensa D:n vaalisalaisuuden sanomalla: "Eihän se sitä äänestänyt." C kertoo sanoneensa, että "eihän D ole äänestänytkään".

H kertoi, että vaaliavustajana toiminut C työnsi ensimmäisen äänestysyrityksen jälkeen pyörätuolissa olleen D:n ulos äänestys huoneesta ja sanoi, että D tulee vielä miettimään äänestyspäätöstään. C meni H:n kertoman mukaan tämän jälkeen D:n pyörätuolin viereen ja kuiskasi D:lle: "äänestä X:ää". H seisoi tuolloin perushoitajan J:n D:n oikealla puolella pyörätuolin vieressä.

J kertoi, että hänen muistinsa mukaan D selasi hänelle toimitettua paikallislehteä, jossa ehdokkaat oli esitelty kuvien kanssa. Lehden selailun aikana tai sen jälkeen C sanoi D:lle, että "täällä on X:kin".

K puolestaan kertoi kuulustelussa, että äänestysluonnon ulkopuolella hän näki, kun C kumartui kuiskaamaan D:lle jotakin. K ei kuullut kuiskauksen sisältöä, koska oli muutaman metrin päässä D:stä. K kuuli myöhemmin C:n puolustautuvan kuiskausväitettä vastaan sanomalla, että "eihän se edes sitä äänestänyt".

A kertoi kuulleensa osasto 2:n kanslian oven edessä B:ltä ja lääkäri L:ltä, että C olisi kuiskannut D:lle, ketä tämä voisi äänestää. Lääkärit olivat tuolloin todenneet, että vaalivirkailijat eivät saisi vaikuttaa äänestäjän äänestyspäätökseen. C oli vastannut tuntevansa D:n 20 vuoden ajalta ja tietävänsä, mitä puoluetta tämä on äänestänyt.

B kertoi kuulleensa usealta hoitajalta, että C oli kuiskannut D:lle jotakin. B kertoi keskustelleensa kuiskausväitteestä C:n kanssa. C ei ollut B:n mukaan myöntänyt kuiskanneensa, mutta "toisaalta puolusti tilannetta sanomalla, että tiesi D:n puoluekannan yli kymmenen vuoden takaa". C oli myöhemmin todennut B:n kuullen, ettei D kuitenkaan äänestänyt "sitä henkilöä".

3.2.1.2

Vaalitoimikunnan menettely vaalitulanteessa

E kertoi 29.3.2001, että C avusti pyörätuolissa liikkuvan D:n äänestysluonnon. D ei itse pystynyt lukemaan ehdokkaiden nimiä, minkä vuoksi C luki hänelle ehdokaslistojen yhdistelmää. D:n äänestyksestä ei kuitenkaan tullut mitään ja D siirrettiin äänestysluonnon ulkopuolelle miettimään valintaansa. Vajaan puolen tunnin kuluttua C haki D:n uudestaan sisään äänestysluonnon, mutta tilanne oli sama kuin ensimmäisellä kerralla eli D:n oli vaikea tehdä valintaansa. E:n mukaan D ja C päätyivät johonkin tiettyyn henkilöön, jonka numeron C kirjoitti D:n puolesta äänestyslippuun ja toi sen taitettuna E:n eteen leimattavaksi. Leimauksen jälkeen äänestyslippu suljettiin vaalikuoreen. Päätöksenteko D:n kelpoisuudesta äänestää jäi kesken, ja vaalitoimikunnan oli tarkoitus tehdä päätös asiasta seuraavana päivänä. Seuraavana päivänä eli 12.10.2000 vaalitoimikunta teki päätöksen keskeyttää D:n äänestys. E:n mukaan C silppusi D:n avaamattoman vaalikuoren äänestyslippuineen.

E muutti 2.5.2001 aikaisempaa kertomustaan siten, että vaalitoimikunta olikin tehnyt päätöksen keskeyttää D:n ennako-äänestys jo 11.10.2000 eli välittömästi sen jälkeen, kun keskusvaalilautakunnansihteerinä toiminut kunnansihteeriksi G oli antanut vaalitoimikunnalle selvityksen D:n oikeustoi-
mikelppoisuudesta.

E muutti 8.5.2001 aikaisempia kertomuksiaan vielä siten, että E:n viimeisen kertomuksen mukaan D ei ollutkaan pystynyt tekemään 11.10.2000 äänestyspäätöstä, mistä syystä D ei äänestänyt eikä äänestyslippua tuotu lainkaan leimattavaksi. Koska äänestyslippua ei jätetty, C ei voinut myöhemmin tuhota vaalikuorta, kuten E oli aikaisemmin kertonut.

C kertoi, ettei D:n äänestyksestä tullut mitään, mistä syystä E kehotti häntä työntämään D:n pyörätuolilla ulos äänestysluonnon miettimään ehdokastaan. C toi D:n myöhemmin uudelleen äänestysluonnon, mutta tämä ei edelleenkään pystynyt päättämään, ketä äänestäisi. E keskeytti tästä syystä D:n äänestyksen. D:lle ei annettu äänestyslippua eikä hän tehnyt äänestyslippuun merkin-tää. Seuraavana päivänä eli 12.10.2000 vaalitoimikunnassa ei ollut enää puhetta D:n äänestyksestä. Vaalikuorta ei silputtu, koska sitä ei ollut.

E kertoi, että D ei kyennyt päättämään, ketä hän äänestäisi, mistä syystä E keskeytti äänestyksen ja poisti D:n äänestyshuoneesta. Jonkin ajan kuluttua D tuotiin uudelleen sisään äänestyshuoneeseen, mutta hänen äänestyksestään ei tullut mitään. D ei ollut äänestyskelpoinen ja tästä syystä hänen äänestyksensä keskeytettiin.

G kertoi, että vaalitoimikunnan puheenjohtaja E oli 11.10.2000 soittanut hänelle ja kertonut, että ennakoäänestys ei sujunut toivotulla tavalla. G:n käsityksen mukaan D:n äänestys oli keskeytetty ja E oli soitollaan hakenut tukea vaalitoimikunnan keskeytyspäätökselle. E pyysi G:tä kysymään terveyskeskuksen lääkäriltä, kykeneekö D äänestämään. G olikin kertomansa mukaan soittanut terveyskeskuksen vuodeosaston lääkärille --- ja pyytänyt häntä lääkärinä arvioimaan D:n äänestyskyvyn. Terveyskeskuksen vuodeosaston lääkäri --- arvioi D:n olleen kykenemätön äänestämään itsenäisesti. Myöhemmin iltapäivällä 11.10.2000 vaalitoimikunnan jäsenet halusivat keskustella G:n kanssa D:n äänestyksen keskeyttämisestä. G oli kertomansa mukaan todennut tuolloin, että hän ei tiennyt, mitä äänestyksen yhteydessä oli tapahtunut ja että vaalitoimikunnan tuli itsenäisesti ratkaista D:n äänestyksen keskeyttäminen. G kertoo poistuneensa keskustelun jälkeen työhuoneeseen vaalitoimikunnan jäädessä jatkamaan kokoustaan.

E kertoi 23.11.2001 suoritetussa lisäkuulustelussa, että D ei äänestänyt eikä täyttänyt äänestyslippua ja että vaalitoimikunta ei repinyt D:n äänestyslippua. E oli kertonut D:n äänestystapahtumista ensimmäisessä kuulustelussa sekavasti sairautensa takia. E ei pystynyt lisäkuulustelussa kertomaan, miksi hän oli esitutkinnan kahdessa ensimmäisessä kuulustelussa kertonut totuudenvastaisesti, että C olisi tehnyt D:n puolesta äänestysmerkinnän ja myöhemmin silpunnut suljetun vaali kuoren. Hänen mukaansa " näin jälkikäteen tuntuu mahdottomalta se, että kokenut vaalitoimikunta olisi hyväksynyt annetun äänen tuhoamisen."

3.2.1.3

G:n menettely

G kertoi 4.4.2001, että hän ei osallistunut millään tavoin vaalitoimikunnan työskentelyyn eikä päätöksentekoon. Hän toteaa olevansa "asiassa täysin ulkopuolinen". Hän ei katso syyllistyneensä millään tavoin D:n ennakoäänestysasiassa lainvastaiseen menettelyyn toimiessaan keskusvaalilautakunnan sihteerinä.

3.2.2

Näytön arviointi

3.2.2.1

C:n menettely vaaliavustajana

C:n ja esitutkinnassa kuultujen todistajien käsitykset C:n toiminnasta D:n vaaliavustajana poikkeavat siis edellä kerrotulla tavalla toisistaan.

Esitutkinnassa kuulluista todistajista sekä H että J kertoivat itse kuulleensa C:n kuiskanneen D:lle, ketä tämän tulisi tai ketä tämä voisi äänestää. H kuuli C:n kuiskanneen "äänestä X:ää". J:n mukaan C sanoi D:lle "täällä on X:kin". K ei kertomansa mukaan kuullut kuiskauksen sisältöä, mutta näki kuitenkin C:n kumartuvan D:n viereen kuiskaamaan jotain. A ei itse kertomansa mukaan nähnyt kuiskausta, mutta kertoi kuulleensa siitä B:ltä ja L:ltä. B:kään ei henkilökohtaisesti nähnyt tai kuullut kuiskausta, vaan hän kertoi kuulleensa siitä usealta hoitajalta. Se, että C on myöhemmin puolustellut B:lle ja K:lle väitettyä kuiskausta, viittaa kuitenkin nähdäkseni H:n ja J:n kertoman ohella siihen, että kuiskaus olisi tapahtunut.

C itse kiistää kuiskanneensa mitään D:lle. Hän toteaa sanoneensa ainoastaan, että "eihän D ole äänestänytkään."

Kun otetaan huomioon esitutkinnassa todistajina kuultujen henkilöiden kertomukset sekä se, että asiassa ei ole tullut esiin seikkoja, jotka horjuttaisivat kantelijoiden asiassa esittämää väitettä, katsottuna esitutkinnassa tulleen näytetyksi, että C kuiskasi D:lle, ketä tämän pitäisi tai ketä hän voisi äänestää.

3.2.2.2

Vaalitoimikunnan jäsenten menettely vaalitulanteessa

Vaalitoimikunnan jäsenet E, C ja F ovat kertoneet yksimielisesti, että D ei huonon terveytensä takia pystynyt lopultakaan tekemään äänestyspäätöstä. Vaalitoimikunta ei pitänyt D:tä oikeustoimikelpoisena ja keskeytti hänen äänestysensä 11.10.2000. D ei siis vaalitoimikunnan jäsenten mukaan äänestänyt eikä jättänyt äänestyslippua leimattavaksi, koska hän oli huonon terveydentilansa takia kykenemätön suorittamaan oikeudellisesti vaikuttavaa julkista tointa.

Esitutkinnassa todistajina kuullut K ja B puolestaan kertoivat kuulleen C:n kommentoineen D:n äänestämistä sanomalla mm. että "eihän se edes sitä äänestänyt". Myös vaalitoimikunnan puheenjohtaja E on kahdessa ensimmäisessä kuulustelussa kertonut, että D äänesti ja että vaalikuori tuhottiin vasta seuraavana päivänä.

Vaalitoimikunnan jäsenten ja todistajien kertomukset poikkeavat siis edellä kerrotuin tavoin toisistaan. Se, että esitutkinnassa kuullut todistajat K ja B kertoivat kuulleen C:n puolustautuvan kuiskausväitettä vastaan sanomalla, että "eihän se edes sitä äänestänyt" (K) tai että D ei olisi äänestänyt "sitä henkilöä" (B), viittaa mielestäni siihen, että D olisi äänestänyt ja jättänyt vaalilipun. C kuitenkin kertoo sanoneensa, että "eihän D ole äänestänytkään."

G kertoi esitutkinnassa saaneensa E:n kanssa käymänsä puhelinkeskustelun perusteella sellaisen kuvan, että D:n äänestys oli keskeytetty. Jos D olisi äänestänyt ja jättänyt vaalikuoren, olisi hänen nimensä pitänyt G:n mukaan merkitä ennakoita äänestäneiden luetteloon. D:stä ei kuitenkaan ollut merkintää luettelossa.

Kaiken käytettävissäni olevan selvityksen perusteella päädyn siihen käsitykseen, että D:n äänestys keskeytettiin 11.10.2000 eikä hän täyttänyt tai jättänyt vaalilippua. Näyttämättä siis jää, että vaalitoimikunta olisi omavaltaisesti hävittänyt D:n äänestyslipun.

3.2.2.3

G:n menettely

Keskusrikospoliisin Jyväskylän yksikkö toteaa esitutkintapöytäkirjassa, että G:tä kuulusteltiin rikoksesta epäiltynä, mutta että hänen osaltaan ei ole näyttöä rikoksesta. Myös omalta osaltani katsottuna, että esitutkinnassa ei ole tullut esiin näyttöä G:n lainvastaisesta menettelystä. Myöskään mitään muuta sellaista seikkaa ei ole tullut esille, jonka perusteella minulla olisi aihetta epäillä G:n menettelleen tässä kunnallisvaalien ennakoäänestystä koskevassa asiassa lainvastaisesti tai velvollisuuksiaan laiminlyöden.

3.3

Oikeusohjeet

Perustuslain 14 §:n mukaan jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista

vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä. Vaalikelpoisuudesta valtiollisissa vaaleissa on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään perustuslaissa. Perustuslain 14 §:n 2 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään.

Vaalilakiin sisältyvät mm. kunnallisvaalien toimittamista koskevat säännökset. Sen 5 luvussa säädetään ennakoäänestyksestä.

Ennakoäänestyspaikassa ei saa vaalilain 56 §:n 1 momentin mukaan äänestysaikana pitää puheita, julkipanna tai jakaa painettuja tai kirjoitettuja kehotuksia eikä muutoinkaan vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen. Vaalilain 57 §:ssä säädetään ennakoäänestyksen aloittamisesta ennakoäänestyspaikassa. Vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen on vaalitoimikunnan jäsenen pyynnöstä avustettava äänestäjää äänestämässä (vaalilain 58 §:n 3 momentti). Vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan puheenjohtajan on allekirjoitettava lähetekirjeeseen todistus siitä, että äänestys on toimitettu laissa säädetyin tavoin ja, jos lähetekirjeeseen ei tehdä lähetekirjeen kuittausmerkintää, päiväys ja ennakoäänestyspaikan nimi tai, jos ennakoäänestys on toimitettu laitoksessa tai kotiaänestyksenä, asianomaisen kunnan nimi (vaalilain 61 §). Vaalitoimikunnan on huolehdittava siitä, että lähetekuori viivytystä toimitetaan vastaanottajaksi merkitylle kunnan keskusvaalilautakunnalle (vaalilain 62 §:n 1 momentti). Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot (vaalilain 73 §:n 5 momentti).

Vaalilain 13 luvun 185 §:ssä säädetään vaaliviranomaisten rikosoikeudellisesta vastuusta. Sen mukaan jos mm. vaalitoimikunnan jäsen tai vaalitoimitsija taikka muu henkilö tässä laissa tarkoitettuna vaaliviranomaisena toimiessaan laiminlyö velvollisuutensa, häntä rangaistaan niin kuin virkamiestä virkarikoksesta.

Rikoslain 14 luvun 4 §:n mukaan rangaistaan vaalituloksen vääristämisestä sitä, joka aiheuttaakseen sen, että yleisen vaalin tai yleisen äänestyksen tulos ei ole oikea tai sitä ei saada selville 1) laskee väärin ääniä, 2) hävittää, turmelee, piilottaa, tai lisää äänestyslippuja tai muuttaa niihin tehdyt merkintöjä taikka 3) muulla näihin rinnastettavalla tavalla puuttuu yleisen vaalin tai yleisen äänestyksen asianmukaiseen toimittamiseen.

Tapautuma-aikana voimassa olleen rikoslain 40 luvun 10 §:n 1 momentin (8.9.1989/792) mukaan virkamies, joka virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa säädetyllä tavalla rikkoi tai jätti täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko, huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat, ollut kokonaisuutena arvioiden vähäinen, oli tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rikoslain 40 luvun 11 §:ssä (8.9.1989/792) säädettiin tapahtuma-aikaan tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta tai varomattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla rikkoi tai jätti täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat kokonaisuutena arvostellen ollut vähäinen, hänet oli tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

Oikeusministeriön ohjeessa (Ennakoäänestys laitoksissa ja kotiaänestys. Kunnallisvaalit 2000,

s. 22) todetaan vaaleissa avustamisesta mm. seuraavaa: "Se, jolla on oikeus avustaa äänestäjää äänestysmerkinnän tekemisessä, on velvollinen tunnollisesti täyttämään, mitä äänestäjä osoittaa ja pitämään salassa äänestystoimituksessa saamansa tiedot. Avustaja ei missään tapauksessa saa suositella äänestäjälle, ketä ehdokasta tämän olisi äänestettävä."

3.4 Oikeusministeriön lausunto

Oikeusasiamiehen lausuntopyynnössä oikeusministeriölle ministeriötä pyydettiin esittämään lausunnossaan käsityksensä mm. siitä, miten vaaliavustajia neuvotaan toimimaan esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa huonomuistinen avustettava pyytää apua oman ehdokkaansa nimen palauttamiseksi mieleen.

Oikeusministeriö totesi lausunnossaan, että se, jolla on oikeus avustaa äänestäjää äänestysmerkinnän tekemisessä, on velvollinen tunnollisesti täyttämään, mitä äänestäjä osoittaa ja pitämään salassa äänestystoimituksessa saamansa tiedot. Avustaja ei missään tapauksessa saa suositella äänestäjälle, ketä ehdokasta tämän olisi äänestettävä.

Oikeusministeriötä pyydettiin esittämään käsityksensä myös mahdollisuudesta keskeyttää äänestys, mikäli äänestäjä arvioidaan kykenemättömäksi äänestämään. Tältä osin ministeriö totesi, että *"Äänioikeuden menetyksperusteena ei ole se, että tuomioistuimen päätöksellä asianomainen on julistettu holhottavaksi, esimerkiksi mielisairauden perusteella, tai hänen toimintakelpoisuutensa on rajoitettu. Mielisairaaloissa voi kuitenkin olla hoidettavina henkilöitä, joiden tila on sellainen, etteivät he yleisten periaatteiden vuoksi voi suorittaa oikeudellisesti merkittäviä toimia. Näiden henkilöiden kohdalla on siten olemassa äänioikeuden käyttämisen tosiasiallinen este"*.

Ministeriön mukaan vaalitoimikunnan on pyydettävä laitoksen johdon apua sen selvittämiseksi, pystyykö äänestäjä käyttämään äänioikeuttaan ja ratkaistava asia tapaus tapaukselta. *"Ministeriön määräyksissä ja ohjeissa vaalitoimikuntia ei ole ohjeistettu ennakoäänestyksen "keskeyttämisestä", jos äänestäjä arvioidaan kykenemättömäksi äänestämään. Ohjeistuksessa on edellytetty, että vaalitoimikunta tekee ratkaisun etukäteen, tarvittaessa laitoksen henkilöstön asiantuntemukseen turvautuen. Vastuu ratkaisusta on vaalitoimikunnalla, ei laitoksen johdolla tai muulla henkilökunnalla. Vaalitoimikunta saattaa kuitenkin joutua tilanteeseen, jossa äänestystoimitus asianomaisen äänestäjän osalta on keskeytettävä, jos vastoin ennakoarviota äänestäjän tila ja käsityskyky osoittautuukin sellaiseksi, että äänestystoimituksen jatkaminen hänen kohdallaan ei ole mahdollista. Tämä ei tarkoita, että vaalitoimikunnalla olisi oikeus "hylätä ääniä", vaan äänioikeuden käyttämisen tosiasiallista estettä."*

Vaalitoimikuntia on lisäksi oikeusministeriön lausunnon mukaan ohjeistettu pitämään luettelolomaketta (vaalilomake nro 7). Tämän lomakkeen kohtaan "huomautuksia" on merkittävä, jos ennakoäänestyksessä on tapahtunut jotain sellaista, mikä on vaikuttanut vaalitoimituksen säännölliseen kulkuun, esimerkiksi, jos toimitus on ylivoimaisen esteen takia ollut pakko keskeyttää. Tähän kohtaan on merkittävä myös äänestäjän valitseman avustajan nimi. Luettelolomake on tarkistettava ja sen allekirjoittaa puheenjohtaja ja varmentaa jäsen. Täytetty luettelolomake on samalla vaalitoimikunnan pöytäkirja, joten erillisen pöytäkirjan pitäminen on tarpeetonta.

3.5.

Kannanotto

Esitutkinnassa on kuultu vaalituloksen vääristämisestä (RL 14 luvun 4 §) ja virkavelvollisuuden rikkomisesta (RL 40 luvun 10 ja 11 §/ 8.9.1989/792) rikoksesta epäiltynä E:tä, C:tä, F:ää sekä Muu-

ramen kunnan keskusvaalilautakunnan sihteerinä G:tä. Olen G:n osalta jo edellä (3.2.2) todennut, että hänen osaltaan ei ole näyttöä rikoksesta tai muustakaan lainvastaisesta menettelystä.

Arvioitavaksi jää siten vielä, onko asiassa tullut esiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja todennäköisiä syitä epäillä, että vaalitoimikunnan jäsen C syyllistyi vaalituloksen vääristämiseen ja virkavelvollisuuden rikkomiseen toimiessaan D:n vaaliavustajana. Samoin on arvioitava, onko todennäköisiä syitä epäillä, että E, C ja F syyllistyivät vaalitoimikunnan jäsenenä vaalituloksen vääristämiseen ja virkavelvollisuuden rikkomiseen.

3.5.1

C:n menettely vaaliavustajana

3.5.1.1

Vaalituloksen vääristäminen ja virkavelvollisuuden rikkominen

Totesin edellä (ks. näytön arviointi 3.2.2.1), että päädyn näytön perusteella katsomaan, että C kuiskasi äänestämään menossa olevalle D:lle, ketä tämän pitäisi tai ketä tämä voisi äänestää.

Rikoslain 14 luvun 4 §:ssä on säädetty rangaistavaksi vaalituloksen vääristäminen. C:n kohdalla arvioitavaksi tulee lähinnä 14 luvun 4 §:n 3 kohta, jonka mukaan vaalituloksen vääristämisestä on tuomittava se, joka "muulla näihin rinnastettavalla tavalla puuttuu yleisen vaalin tai yleisen äänestyksen asianmukaiseen toimittamiseen".

Rikoslain 14 luvun 4 §:ssä tarkoitettu menettely on rangaistavaa vain siinä tapauksessa, että tekijän *tarkoituksena* on ollut aiheuttaa väärä äänestys- tai vaalituloksena taikka estää tuloksen saaminen selville. Rangaistavuus ei sen sijaan edellytä, että teossa olisi onnistuttu. Kyseistä säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 94/ 1993 vp. s.81) on todettu, että säännöksen kolmannessa kohdassa tarkoitettu teko voi olla esimerkiksi vaaliavustajan menettely vastoin äänestäjän tahtoa ja ohjeita.

Nähdäkseni mikään tässä asiassa ei viittaa siihen, että vaalitoimikunnan jäsenen C:n tarkoituksena olisi ollut vaalitulokseen vaikuttaminen. Katson hänen olleen pikemminkin ajattelematon ja huolimaton sen suhteen, mitä avustajana toimiminen edellytti häneltä äänestystilanteesta. Hänen tarkoituksenaan oli nähdäkseni lähinnä auttaa sairasta D:tä selviämään äänestystilanteesta, joka osoittautui hänelle vaikeaksi. C:n kuiskauksella ei myöskään voida katsoa olleen vaikutusta ennakoituaan äänestyksen lopputulokseen, koska D ei kyennyt äänestämään, mistä syystä hänen äänestysensä keskeytettiin.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella päädynkin katsomaan, että vaalitoimikunnan jäsen C:n edellä näytetyksi katsomani menettely ei täytä RL 14 luvun 4 §:n 3 kohdassa tarkoitettua vaalituloksen vääristämisen tunnusmerkistöä.

Kun sitten arvioidaan C:n menettelyä virkavastuun näkökulmasta, on lähtökohtana edellä sanotun mukaisesti se, että vaalitoimikunnan jäsen toimii vaalilain 185 §:n nojalla rikosoikeudellisen virkavastuun alaisena. Virkavelvollisuutta vaaliavustajana voidaan määrittää niiden vaalilain säännösten perusteella, joissa säädetään vaaliavustajan tehtävistä. Vaalilain 73 §:n 5 momentin mukaan vaaliavustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoituksen sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot. Ennakoituaan äänestyspaikassa ei vaalilain 56 §:n nojalla muutoinkaan saa "vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen".

Vaaliavustajan tehtäviä koskevat säännökset huomioon ottaen katson C:n toimineen virkavelvollisesti.

suutensa vastaisesti, kun hän kuiskasi D:lle, ketä tämän pitäisi tai ketä tämä voisi äänestää.

Tahallisesti virkavelvollisuuden rikkomisesta on kysymys silloin, kun virkamies laissa tarkoitetulla tavalla *tahallaan* rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa. Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen säättää rangaistavaksi huolimattomuudesta tai varomattomuudesta tehdyn virkavelvollisuuden rikkomisen silloin kun teko ei ole vähäinen huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat kokonaisuutena.

C:n ei mielestäni voida katsoa rikkoneen virkavelvollisuuttaan tahallisesti. Katson C:n olleen pikemminkin ajattelematon ja huolimaton sen suhteen, mitä avustajana toimiminen edellytti häneltä äänestystilanteessa. Pidänkin C:n virkavelvollisuuden rikkomista tuottamuksellisena.

CA:n menettelyä ei voida nähdäkseni kuitenkaan pitää rikoslain 40 luvun 11 §:ssä (8.9.1989/792) tarkoitetulla tavalla vähäisenä. Äänestysoikeus valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa on keskeinen perustuslaissa turvattu oikeus. Äänestysoikeuden merkitystä demokratian kulmakivenä kuvaa myös se, että sen vapaa käyttö on turvattu rikosoikeuden keinoin erityisillä rangaistussäännöksillä. Toisen äänestäjän tahtoon vaikuttaminen, vaikka tämä tapahtuisi ajattelemattomuudesta ja huolimattomuudesta, loukkaa täten äänestysoikeuden vapaata käyttämistä. Katsonkin C:n syylistyneen RL 40 luvun 11 §:ssä (8.9.1989/792) tarkoitettuun tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen edellä kuvatulla tavalla menetellessään.

3.5.1.2

Kannanotto syyttämiseen

Eduskunnan oikeusasiamies voi perustuslain 110 §:n nojalla nostaa syytteen laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa. Oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:ssä puolestaan säädetään, että jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syyte kuitenkaan ole tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:n mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, jollei rikoksesta ole odotettavista ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja rikosta on sen haitallisuus ja siinä ilmenevä syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä.

Kuten edellä C:n menettelyä vaaliavustajana arvioidessani totesin, C oli nähdäkseni ajattelematon ja huolimaton sen suhteen, mitä avustajana toimiminen edellytti häneltä D:n äänestystilanteessa. C:n syyksi luetusta tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ei myöskään rikoslain 40 luvun 11 §:n nojalla voida tuomita muuta rangaistusta kuin varoitus tai sakko. Näistä syistä ja kun otetaan huomioon se, että C:n tarkoituksena ei ollut menetellä lainvastaisesti eikä hänen menettelyllään ollut vaikutusta vaalin lopputulokseen, pidän C:n tekoa kokonaisuutena arvostelleen kuitenkin oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla vähäisenä. Katsonkin, että asiassa ei ole tarpeen nostaa virkasyytettä. Sen sijaan annan C:lle oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n nojalla huomautuksen hänen lainvastaisesta menettelystään. Samalla kiinnitän C:n huomiota vastaisen varalle siihen, että vaalilain mukaan vaaliavustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset ja pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot, siihen, että ennakkoäänestyspaikassa ei muutoinkaan saa vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen, sekä siihen, että avustaja ei missään tapauksessa saa suosittelaa äänestäjälle, ketä ehdokasta tämän olisi äänestettävä.

3.5.2

Vaalitoimikunnan jäsenten menettely

Olen edellä (ks. kohta 3.2.2.2) päätenyt siihen, että D:n äänestys keskeytettiin 11.10.2000 eikä hän täyttänyt tai jättänyt vaalilippua. Näyttämättä siis jäi, että vaalitoimikunta olisi omavaltaisesti hävittänyt D:n äänestyslipun.

Näin ollen katson käytettävissäni olevan aineiston perusteella, että asiassa on jäänyt näyttämättä, että E, F tai C olisivat vaalitoimikunnan jäseninä syyllistyneet vaalituloksen vääristämiseen (RL 14 luvun 4 §) tai virkavelvollisuuden rikkomiseen (RL 40 luvun 10 ja 11 §/ 8.9.1989/792).

Käsitykseni mukaan vaalitoimikunta on kuitenkin laiminlyönyt velvollisuutensa siinä, että se ei ole oikeusministeriön ohjeiden mukaisesti kirjannut luettelolomakkeeseen C:n äänestyksen keskeyttämistä. Äänestyksen keskeyttämispäätös on ohjeiden mukaan erikseen kirjattava. E on 8.5.2001 pidetyssä esitutkinnassa virheellisesti todennut, että "äänestyksen keskeyttämisiä ei tarvitse kirjata erikseen".

Kiinnitänkin vastaisen varalla vaalitoimikunnan jäsenten huomiota siihen, että vaalitoimikuntia on ohjeistettu pitämään luettelolomaketta (vaalilomake nro 7), jonka kohtaan "huomautuksia" on merkittävä, jos ennakkoäänestyksessä on tapahtunut jotain sellaista, mikä on vaikuttanut vaalitoimituksen säännölliseen kulkuun, esimerkiksi, jos toimitus on ylivoimaisen esteen takia ollut pakko keskeyttää.

3.6 Toimenpiteet

3.6.1

C:n menettely vaaliavustajana

Katson C:n vaaliavustajana toimiessaan syyllistyneen RL 40 luvun 11 §:ssä (8.9.1989/792) tarkoitettuun tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Pidän C:n tekoa kuitenkin kokonaisuutena arvostellen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla vähäisenä. Sen vuoksi katson, että asiassa ei ole tarpeen nostaa virkasyytettä.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan C:lle huomautuksen hänen edellä kohdassa 3.5.1.1 kuvatusta lainvastaisesta menettelystään. Samalla kiinnitän hänen huomiotaan vastaisen varalle siihen, että vaalilain mukaan vaaliavustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset ja pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot, siihen, että ennakkoäänestyspaikassa ei muutoinkaan saa vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen, sekä siihen, että avustaja ei missään tapauksessa saa suositella äänestäjälle, ketä ehdokasta tämän olisi äänestettävä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ään viitaten ilmoitan samalla, että vaatimus C:n syyllisyyttä koskevan ratkaisun saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on toimitettava minulle kirjallisesti edellä mainitussa lainkohdassa säädetyssä määräajassa.

3.6.2

Vaalitoimikunnan menettely

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella katson, että asiassa ei ole tullut esiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja todennäköisiä syitä rikoksista epäiltyjen vaalitoimikunnan jäsenten syyllisyyden tueksi. Katson, että E, F tai C eivät ole vaalitoimikunnan jäseninä syyllistyneet vaalituloksen vääristämiseen (RL 14 luvun 4 §) tai virkavelvollisuuden rikkomiseen (RL 40 luvun 10 ja 11 §/ 8.9.1989/792).

Vaalitoimikunta on kuitenkin laiminlyönyt velvollisuutensa siinä, että se ei ole kirjannut oikeusministeriön ohjeiden mukaisesti luettelolomakkeeseen D:n äänestyksen keskeyttämistä. Äänestyksen keskeyttämispäätös on ohjeiden mukaan erikseen kirjattava.

3.6.3

G:n menettely

Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä G:n syyllistyneen mihinkään lainvastaiseen menettelyyn tai velvollisuuden laiminlyöntiin.

3.6.4

Vaalitoimikuntien ohjeistaminen

Oikeusministeriön lausunnosta ilmenee, että ministeriön määräyksissä ja ohjeissa vaalitoimikuntia ei ole ohjeistettu ennakoäänestyksen keskeyttämisessä, jos äänestäjä arvioidaan kykenemättömäksi äänestämään. Ohjeistuksessa on edellytetty, että vaalitoimikunta tekee ratkaisun etukäteen, tarvittaessa laitoksen henkilökunnan asiantuntemukseen turvautuen. Lausunnon todetaan kuitenkin, että *"vaalitoimikunta saattaa kuitenkin joutua tilanteeseen, jossa äänestystoimitus asianomaisen äänestäjän osalta on keskeytettävä, jos vastoin ennakoarvioita äänestäjän tila ja käsityskyky osoittautuukin sellaiseksi, että äänestystoimituksen jatkaminen hänen kohdallaan ei ole mahdollista"*. Mikäli äänestystoimitus keskeytetään, on siitä tehtävä merkintä luettelolomakkeen kääntöpuolelle kohtaan "huomautuksia".

Tapahuneen johdosta esitän oikeusministeriön harkittavaksi, tulisiko vaalitoimikuntia ohjeistaa nykyistä yksityiskohtaisemmin myös sitä tilannetta silmällä pitäen, että ennakoäänestys joudutaan vastoin ennakoarviota keskeyttämään äänestystoimituksen jo alettua. Tässä tarkoituksessa lähettän jäljennöksen tästä päätöksestä oikeusministeriölle.